

Калінавіцкага раёна Гомельскай вобласці, людзі мора – дэльфіны, сімвал міру, насланнік дружбы, бамбукавы мядзведзь – панда, люстэра души – вочы, хвароба брудных рук – дыярэя, гастронамічная сталіца свету – Парыж, сховішча ўсіх нацый і культур – Нью-Ёрк, горад добрых вятроў – Буэнас-Айрэс, горад літаратуры – Дублін, сталіца Ірландыі, сусветны горад шопінгу – Лондан, краіна сланоў – Індыя, зямны рай – востраў Цэйлон, горад вятроў – Баку, багі кастрычніцкай рэвалюцыі – цэп, сякера і молат, салодкая катарга – пчалярства, белы мядзведзь – морж, сімвал жабрацтва – торба, сімвал мудрасці і доўгага жыцця – сава, лінгвістычны інтэрнэт – англійская мова, краіна пірамід – Егіпет.

Як бачым, перыфраза – своеасаблівы сродак пазнання навакольнага свету, прыроды, культурнай прасторы, яна дае шырокае поле для філалагічных роздумаў і творчых пошукаў. Знаёмства з сучаснай перыфразавай дазваляе, як нам падаецца, паглыбіць веды па гісторыі, літаратуры, культуры, краязнаўстве, пашырыць круггляд не толькі вучня, студэнта, але і ўсіх, хто не забывае моўнай спадчыны. Перыфраза з’яўляецца надзейным і дабратворным падмуркам у справе развіцця вобразнага маўлення вучняў і студэнтаў-філолагаў – будучых інжынераў чалавечых душ, якія праз слова будуць даносіць сваім выхаванцам подых гістарычнай даўніны і павеы сучасных пераўтварэнняў.

Літаратура

1 Беларуская мова. Энцыклапедыя / пад рэд. А.Я. Міхневіча. – Мн.: Беларуская Энцыклапедыя. 1994. – 655 с.

К. В. Кушнарова

г. Гомель, УА “ГДУ імя Ф. Скарыны”

ВЫВУЧЭННЕ ТВОРАЎ А. ФЕДАРЭНКІ Ў ШКОЛЕ І ВНУ

Творчасць сучасных пісьменнікаў прадстаўлена ў школьнай праграме даволі сціпла параўнальна з творамі пісьменнікаў-класікаў. Тым не менш, з творчасцю А.Федарэнкі школьнікі знаёмяцца ўжо ў пятым класе, калі чытаюць яго “Падслуханую казку”. У сёмым класе школьнікам прапануецца для дадатковага чытання “Шчарбаты талер”, а ў адзінаццатым аповесць “Вёска”. У першым і другім з названых твораў школьнікаў хутчэй зацікавяць казачныя і прыгодніцкія матывы, у той час як апошні яны будуць разглядаць у сувязі з маральна-філасофскімі праблемамі ў сучаснай прозе.

Вывучэнне творчасці пісьменніка ў вну павінна адбывацца з захаваннем пераемнасці са школьнай праграмай, аднак, асноўную ўвагу варта скіраваць на асэнсаванне яго твораў у культуралагічны і культурасофскім аспектах. Калі ўлічыць той факт, што на сённяшні дзень тэмпаральныя даследаванні занялі трывалае месца ў літаратуразнаўстве, падаецца цікавым разгледзець творчасць пісьменніка праз прызму часавых вобразаў. У аснову многіх твораў А. Федарэнкі апошняга часу пакладзены хранатоп “парогу” (“мяжы”), які, згодна з М. Бахціным, мае крызісную семантыку. Да такога тыпу можна аднесці аповесці Вёска, Нічые, раманы Рэвізія і Мяжа. У названых творах хранатоп “парогу” не выступае ізольвана, ён уключаны ў структуру часу: біяграфічнага (Вёска, Рэвізія), аўтабіяграфічнага (Мяжа), гістарычна-авантурнага (Нічые), гэтак спалучэнне ўплывае на будову сюжэта аповесцей і раманаў пісьменніка.

Адкрытасць мастацкага часу твораў А. Федарэнкі вынікае з уключанасці падзей асабістага жыцця герояў у кантэкст той сацыяльна-гістарычнай рэчаіснасці, на фоне якой яны адбываюцца. Гэта заўважаецца і ў самым суб’ектыўным творы пісьменніка – рамане Мяжа (2009), дзе побач з падзеямі інтымна-асабістага жыцця апісваюцца тыповыя для пэўнага часу сітуацыі, падаюцца дакументы, якія захоўваюць “дух эпохі”.

Аўтабіяграфічны час, які знітоўвае разнастайныя, як у калажы, кавалачкі тэксту (урыўкі напісаных раней мастацкіх тэкстаў, мініяцюры тыпу Адзін зімні дзень, разважання, каменгарыі, успаміны і г.д.) знітоўвае часткі рамана-эсэ ў адно цэлае, прымаючы на сябе ролю адсутнага сюжэту. Гэтыя фрагменты тэксту аб’яднання ў мастацкае адзінства таксама і пачуццёва-эмацыянальным планам аўтарскага выражэння. Часам аўтар адмаўляецца ад традыцыйнай для аўтабіяграфічнага твору храналагічнай паслядоўнасці выкладу падзей на карысць свабоднага перамяшчэння па часе, звяртаючыся і ў асобных выпадках да механізмаў асацыятыўнай сувязі.

Нелінейнае разгортванне падзей у часе характэрнае для большасці твораў А. Федарэнкі. Так, у аповесці Вёска (1995) галоўны герой Антон увесь час вяртаецца думкамі ў мінулае, спрабуючы зразумець прычыны непрыемнасцей, што з ім адбыліся, прыгадваючы сітуацыі з мінулага, якія дамагаюць лепш зразумець цяперашнюю сітуацыю. Цэнтральная тэма роздумаў героя – вёска.

Ад усведамлення таго, што такое вёска залежыць не толькі знаходжанне героем свайго месца ў гэтым свеце, але і разуменне ім уласнай сутнасці. Пераадоленне крызісу і ўзнаўленне ў ранейшым

статусе адбываецца вельмі павольна, што дае дадатковыя повады для хвараітага самаедства персанажа і спрыяе песімістычна-пакорліваму ўспрыняццю рэчаіснасці, што ледзь не каштавала яму страты сваёй асобы.

Хранатою вёскі, створаны пісьменнікам у палемічным ключы да ўстойлівых уяўленняў пра гэтае месца і распаўсюджаных літаратурных стэрэатыпаў, якія часта выклікаюць у героя раздражненне. Вясковыя жыхары, на думку пісьменніка, скептычна ставяцца да сябе, сваёй мовы, яны прымхлівыя, зацягтыя ў паўсядзённых клопатах, жорсткія да слабых, не разумеюць заняткаў, якія не прыносяць матэрыяльнай карысці.

У аснове сюжэта аповесці Нічыё (2000) ляжыць гістарычна-авантурны час. У творы А. Федарэнка звяртаецца да адлюстравання малавядомай старонкі беларускай гісторыі – нядоўгага змагання Слуцкай брыгады за незалежнасць Беларусі ў 1920 годзе.

Пісьменнік прывязвае твор да гістарычнага часу увядзеннем у кола персанажаў гістарычных асоб, ўгадваннем рэаліі, апісаннем дэталей вопраткі і прадметаў побыту таго часу, цытаваннем сапраўдных дакументаў і сведчанняў удзельнікаў падзей, часам вельмі супярэчлівых. Але больш цікавіць аўтара псіхалагічная матывацыя людзей, якія адважыліся на такую адчайную і безнадзейную акцыю.

Выпадковая адначасовасць падзей разам з гульнёй дальнімі і блізкімі адлегласцямі дэманструецца ў частцы тэксту, калі сон стомленай пары Дзяніса і Лізы супадае па часе з некалькімі падзеямі, якія адбываюцца ў іншых месцах, і значна паўплываюць на іх лёс, самай значнай і аддаленай з іх з'яўляецца сустрэча А. Іофе і Я. Домбскага ў Рызе, на якой яны дамаўляліся, як падзяліць паміж сабой беларускія землі. Вялікае значэнне ў творы мае выпадак, шанцаванне, якое спадарожнічае і Слуцкай брыгадзе, калі яна аказваецца на лапіку нічыйнай зямлі паміж польскай і чырвонай арміямі, да таго ж сярод сваіх людзей.

У рамане Рэвізія (2003) сюжэт ствараецца пры дапамозе ўзаемадзеяння двух часовых пластоў (1989 і 1920 гг.) аб'яднаных біяграфічным часам у якім адбываецца духоўнае сталенне героя Алеся Трухана (у мінулым – Трухановіча). Памяць пра будучае цалкам выцясняе са свядомасці героя ў 1920 г. акалічнасці яго жыцця ў тым часе і ён пачуваецца акторм, вымушаным выконваць чужую ролю.

Падзеі біяграфічнага часу Трухана-сучасніка цалкам вызначаюцца хваробай і падрыхтоўкай да блізкай смерці (так яму

злаецца). Свядомасць героя вызначаецца адчуваннем выключнасці, абранніцтва (хвароба, стварэнне праявічных твораў), упывае на самаадчуванне і няўладкаванасць асабістага лёсу (спроба раману з аднакурснай Нэляй скончылася правалам).

Двойнік з мінулага – Трухановіч мае тыя ж псіхалагічныя характарыстыкі з невялікімі адрозненнямі: яго абранніцтва вынікае з ведання пра будучае, ранення, а няўдаласць асабістага лёсу з'яўляецца прычынай таго, што яго не дачакалася з фронту дзяўчына, якая выйшла замуж за брата героя Міканора. Нязменным застаецца і цяга да напісання твораў.

Свабодны пераход аўтара ад аднаго часовага пласта да другога абумоўлены тоеснасцю герояў, аб'ядноўвае якіх недавер да іншых людзей, пошук за ўчынкамі і словамі прыхаванай задняй думкі. Абодва героі гатовы на паразу і чакаюць смерці (ад хваробы ў сучаснасці і ад расстрэлу ў мінулым), таму ўдала праведзеная аперацыя і вызваленне з турмы з'яўляецца нечаканасцю.

Матэрыялам праявічных твораў А. Федарэнкі з'яўляецца не факт сам па сабе, а тое, як ён трансфармаваўся трапіўшы ў свядомасць творцы. У большасці твораў пісьменніка знешнія падзеі маюць значэнне толькі ў той ступені, у якой яны закранулі ўнутраны свет героя, скрануўшы там лавіну згадак, домysлаў, асацыяцый. Рэфлексіі, як правіла, замянаюць героям дзейнічаць і вельмі запавольваюць разгортванне апавяду.

Пэрсанажы раману і апавесцей пісьменніка часта знаходзяцца ў пошуках, пастаянна параўноўваюць сябе з іншымі, пачуваюцца абдзеленымі матэрыяльна і ў той жа час адчуваюць маральную перавагу над іншымі. Нерашучасць і слабасць характару часта прыводзіць да пакорлівасці волі лёсу, робіць герояў пасіўнымі сведкамі падзей. У фінале большасці апошніх твораў пісьменніка сцвярджаецца жыццё як вышэйшая каштоўнасць, існаванне на зямлі прызнаецца найвышэйшым відам творчасці.

